

א-טו נאמן לענין נדריים, כלומר, נדרם של הבן ושל הבת נדר הוא. (1)

ולחרמים, שאם אמרו על נכסיהם "חרם הם" הרי הם לבדק הבית.

ולחקדשות, שיכולים הם להקדיש קרבן.

ולערכים, שאם אמרו: "ערך פלוני עלי" חייבים הם לבדק הבית את מה שהתחייבו.

אבל לא נאמן האב לענין מכות ולענין עונשין.

שם. [וראה עוד במהרי"ט כאן על "דורות הראשונים"] וראה עוד שו"ת הרא"ש [טז א] דשלש עשרה שנה הוי מכלל שיעורין הלכה למשה מסיני, משמע, שיש דין מסויים של שנים וראה עוד בחידושי הגרי"ו על תמורה ב ב בענין "מופלא הסמוך לאיש".

ד. לפי מה שכתב רש"י דמיירי במי שהביא שערות ועדות האב היא על השנים, הקשו התוספות דאיך אפשר להרוג אדם בבית דין, שמה קטן הוא, ואיך שייך חליצה שמה היכם או היבמה קטנים הם. ותירץ ר"י דהא דלא סמכינן על עדות האב לענין עונשים אינו אלא אם הביא רק שתי שערות ואינו גדול בקומה, אבל אם יש לו ריבוי שערות שאין דרכם לבא קודם יג, או שהוא גדול בקומה סמכינן על עדותו של האב ונאמן הוא לומר שבא לכלל שנים.

עוד פירש ר"י דהסוגיא מיירי באופן שאביו העיד על גילו של בנו שנה או שנתים אחרי שאכל חלב, ואי אפשר לסמוך על הסימנים שישנם בגופו עכשיו, לפיכך, צריכים אנו לסמוך על נאמנותו של האב, שבאותו שעה היה בנו גדול, אבל בשעה שיש לו סימנים, חזקה שבא לכלל שנים, ואין צריך לעדותו של האב, וראה ברש"ש.

1. א. האב נאמן על בנו היות ועד אחד נאמן באיטורים — תוספות, ובשלטי גבורים לקמן עח ב כתב בשם ריא"ו שהתורה האמינה את האב לומר מתי נולד שהרי אמרה תורה [דברים כא יג]: "כי את הבכור בן השנואה יכיר", וראה

ואין הקדשן הקדש.

וכתב המאירי דאף על פי שבן יב ובת יא נדריהם נבדקים ואם ידעו לשם מי נדרו נדרן נדר, מכל מקום מבן יג ובת יב אין צורך לבדוק אם ידעו לשם מי נדרו ובכל אופן נדרם נדר.

ב. עוד כתב רש"י: ולענין עונשין של כל המצות אם הביאו שתי שערות [והרי הם בן יג ובת יב] "סימן" הוא והרי הם גדולים לכל דבר. משמע, דלענין נדריים אין צריך שיביאו שתי שערות ודי במה שהם בן יג ובת יב, וכן הוא במאירי.

ג. עוד כתב רש"י: אבל קודם לכן אין נדרן נדר ואין הקדישן הקדש ואם הביאו שתי שערות חוששין שמה שומא בעלמא הן [ראה לעיל טז ב וברש"י ד"ה שומא] ואין נענשין בכך על שום עבירה. משמע, שאם לא היינו תולים שהשערות הן שומא, היינו אומרים: גדולים הם אף על פי שלא באו לכלל שנים בן יג ובת יב. וראה בפירוש רש"י באבות ה כא ד"ה בן שלש עשרה למצות: דכתיב [במדבר ה ה]: "איש או אשה אשר יעשו מכל חטאות האדם" ואינו קרוי "איש" עד שהוא בן שלש עשרה וכדאשכחן [בראשית לד כה]: "ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו" ואז היה לוי בן שלש עשרה שנה כשתחשוב ב שנים שעשה יעקב בבית אל. נוסח אחר בן שלש עשרה למצות דמי שהביא שתי שערות בא לכלל מצות דאורייתא דהלכה למשה מסיני היא ושיערו חכמים הבאת שתי שערות לשלש עשרה שנה, ודברי רש"י כאן מתאימים לפירוש השני ברש"י

בקובץ שיעורים [כבא בתרא אות תיג].

ב. כתבו התוספות: ואף על פי שבגיטין נד ב מבואר שאין עד אחד נאמן אלא כאשר היה הדבר בידו וברשותו, והרי אין בידו לעשות את בנו לגדול! מכל מקום היות וסופו לגדול עשאוהו כאילו הוא בידו.

ואין קושייתם אלא לשיטתם [באות א] שהאב נאמן מתורת עד אחד, אבל לדברי ריא"ז אין צורך שיהיה הדבר "בידו", וראה ברשב"א ב"חידושי ריטב"א" ובתוספות רי"ד בגיטין נד ב שעד אחד נאמן אף כשאינו בידו, ורק בפועל וכיוצא בו שמוטל עליו לשמור על הדבר, אינו נאמן לומר שנפסל אלא כאשר הוא בידו, ותוספות שהקשו כאן, הוא לשיטתם בגיטין, שבכל עד אחד צריך שיהיה בידו.

ג. בקובץ הערות [סז ז] כתב בביאור סברת תוספות שסופו לגדול הוי כמו "בידו", כי תוספות סוברים ש"בידו" יוצר ספק שמגרע את כח החזקה דמעיקרא, ובמקום ספק זה האמינה

תורה לעד אחד, לפיכך, היות וסופו לגדול נחשב הדבר כאילו אין לו חזקת קטנות ועל כן נאמן האב להעיד עליו, וראה עוד בתוספות הרא"ש. ד. לשון תוספות "עשאוהו כאילו הוא בידו" משמע שאין האב נאמן אלא מדרבנן, [ובריטב"א משמע שנאמן הוא להחמיר ולא להקל, ראה ב"עצמות יוסף"]. וראה ב"פני יהושע" שכל קושיית תוספות ותירוצם אינה אלא לפירושם השני בדיבור הקודם שהאב בא להעיד על בנו שנה שנתיים אחר שהגדיל.

ה. כתבו התוספות: דוקא אב נאמן על שניו של בנו היות שהוא מדקדק בכך כי עליו להודיע לאחרים בן כמה בנו, ולכך לאב עשאוהו כאילו הוא בידו ולא לאחרים.

וברשב"א כתב דאדרבה, אב דנקט תנא, לרבותא נקטיה, שאף על פי שהוא קרוב אצל בנו מחייבו הוא קרבן בזה שאמר בן יג שנה יום אחד הוא, וכל שכן שאדם אחר נאמן על כך.

מתניתין:

א. האב רשאי לקדש את בתו ה"קטנה" לאיש, וכן את בתו ה"נערה". אבל בתו הבוגרת, הרי היא ברשות עצמה, ואין אביה יכול לקדשה.⁽¹⁾

ב. במשנה ובסוגיית הגמרא, "קטנה": היינו קטנה או נערה, ו"גדולה": היינו בוגרת.

אב האומר "קדשתי את בתי הקטנה,⁽²⁾ והרי היא אשת איש".

וכן אב האומר על בתו: "קדשתי לאיש ונרשתייה [קיבלתי את גיטה מיד בעלה, והיא גרושה האסורה לכהן] כשהיא קטנה", והרי היא עדיין קטנה בשעה שהעיד על בתו:

הרי הוא נאמן לאסור את בתו לכל העולם כאשת איש, כאשר אמר: "קידשתייה", וכן נאמן הוא לפסול אותה לכהונה, כאשר אמר: "קידשתייה וגרשתייה".⁽³⁾

אבל אם אמר: "קדשתייה ונרשתייה כשהיא היתה קטנה", ואולם עכשיו הרי היא גדולה [בוגרת]:

אינו נאמן, ובתו מותרת לכהונה,⁽⁴⁾ ובגמרא יתבאר הטעם.

א. גוי הבא על בת ישראל נפסלה ואסורה היא לכהן, ואם בת כהן היא אסור לה לאכול בתרומה, וכן שאר הפסולים, כגון ממזר, מצרי ואדומי שבאו עליה פסולה.

1. לעיל ג ב.

2. הרי"ף והרא"ש גורסים במשנה בתי קטנה. והיינו קטנה או נערה ולאפוקי בוגרת כפי שנתבאר בהקדמת הסוגיא. ובריטב"א משמע שאינו גורס תיבות "כשהיא קטנה", כי אין האב צריך לומר שהיתה קטנה היות וגם עתה היא קטנה כדקתני "והרי היא קטנה" — על פי הגר"א.

3. דווקא אם אמר תוך כדי דיבור "גירשתייה" ומשום שהפה שאסר אותה באומר קידשתייה הוא הפה שמתיר אותה, אבל לאחר כדי דיבור אינו נאמן — ריטב"א ור"ן.

וב"שיטה מקובצת" [כתובות כג א] הביא מ"ספר ההשלמה" שאף לאחר כדי דיבור אמרינן "הפה שאסר הוא הפה שהתיר" [חוץ מעדות

שאמרו בה "כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד", וראה ב"קובץ שיעורים" בבא בתרא אות תח ואילך] וכן כתב ה"מגיד משנה" בדעת הרמב"ם [גירושין יב א] והרשב"א בתשובה [הובאה ב"בית יוסף סוף סימן לז]. וראה עוד ב"בית שמואל" לז נא.

4. א. כל שכן שאינו נאמן לומר משבגרה "קידשתייה ועדיין היא אשת איש" — "חלקת מחוקק" לז מד.

ב. אף על פי שאמרו בגיטין נד ב שכל דבר שהיה בידו נאמן הוא גם כאשר אינו בידו [אם אמר דבר זה בהזדמנות הראשונה], כאן אינו נאמן לומר קידשתייה וגירשתייה אפילו מיד לאחר שבגרה — "אור שמח" אישות ט י [וחולק בזה על ה"מקנה"].

קידושיה כשהיא קטנה — **בידיה** [בידן] הוא, כי יכול הוא לקדשה למי שירצה; ולפיכך נאמן הוא לומר: "קידשתיה וגרשתיה"⁽⁷⁾.

אבל **סיפא**, לענין קידושין **לאו בידיה** הוא, כי אם כבר גדולה ובוגרת היא, אין בידו לקדשה עכשיו, לפיכך, אינו נאמן לומר: "קידשתיה וגירשתיה" אם כבר גדלה.

וכן אם העיד: "נשבית ופדיתיה" אינו נאמן, כי אין בידו למוסרה לגוי שיבא עליה ויפסלנה, בין אם היא גדולה, ובין אם היא קטנה.⁽⁸⁾

כהן שבא על אשה האסורה עליו מחמת קדושת כהונתו, כגון גרושה לכהן ואלמנה לכהן גדול, בנו "חלל" כלומר מחולל מן הכהונה ואינו עובד בבית המקדש, ובתו "חללה" ואסורה לכהן.

ומתמהינן: וכי **לא** בידו לפוסלה לכהונה, בעודה קטנה, ומדוע לא יהיה נאמן לומר: "נשבית ופדיתיה"?!⁽⁹⁾

והרי **בידו להשיאה** "לחלל", דביאתו **קא**

ב. גוים ששבו בת ישראל, חוששים אנו שמא באו עליה ופסלוה, לפיכך "שבויה" אסורה לכהן מספק.

וכן האומר: "בתי **נשבית** [היתה שבויה על ידי גויים] ופדיתיה"⁽⁵⁾ מהם:

בין שאמר **כן כשהיא קטנה**, **בין** שאמר **כן כשהיא גדולה** [בוגרת], **אינו נאמן** לפוסלה לכהונה,⁽⁶⁾ ובגמרא יתפרש הטעם לכל דיני המשנה.

גמרא:

ברישא של המשנה מבואר, שאדם נאמן להעיד על בתו שנתקדשה ונתגרשה, אם עדיין היא קטנה; ובסיפא מבואר, שאדם לא נאמן להעיד על קידושי בתו, כאשר בתו כבר גדלה, וכמו כן אינו נאמן להעיד שהיא נשבתה ונפסלה לכהונה.

שואלת הגמרא: **מאי שנא רישא** שהוא נאמן, **ומאי שנא סיפא** שאינו נאמן?!⁽¹⁰⁾

ומפרשינן: **רישא** — שהוא מעיד על

7. כתב רש"י: הלכך נאמן, דמה לו לשקר, אי בעי פסיל לה.

8. ואף על פי שהוא יכול לקדש אותה ולאסור אותה על הכהנים, מכל מקום אם בת כהן היא אינו יכול לפוסלה מן התרומה, כי אף אם ישיאנה לישראל, מכל מקום לכשתתגרש תוכל לאכול בתרומה, ולדבריו שהיא "שבויה" הרי אסורה היא לאכול בתרומה — "שיטה לא נודע למי" ורש"י ד"ה כרבי דוסתאי.

5. כלומר, אפילו אם אומר שהוא עצמו פדה אותה, כל שכן אם אמר שאחרים פדו אותה אינו נאמן עד שיבואו אותם אחרים ויעידו שהיא נשבתה.

6. מכאן הקשו האחרונים על הרמב"ם שכתב [סנהדרין טז ו] שעד אחד נאמן לומר אשה זו גרושה או זונה, ולא חשיב "דבר שבערוה" דבעי שני עדים, ובתוספות רי"ד סו א כתב דהוי "דבר שבערוה", וראה מה שהאריך ב"תורת אבירים" אות יב יג להביא בזה מדברי האחרונים.

חלל פסולה מן הכהונה, אלא אם כן גם אביה וגם אמה חללים הם.

והיות ובת "חלל" כשרה לכהונה, כשאמה בת ישראל ולא "חללה", אף הנבעלת לחלל כשרה לכהונה, כי אמר רבן שמעון בן גמליאל⁽¹¹⁾: כל שכהן רשאי לשאת את בתו, אף את מי שנבעלה לו רשאי הכהן לשאת.⁽¹²⁾

לפיכך שנינו: אין אדם נאמן לומר: "נשבתית בתי ופדיתיה" כי אין "בידו" לפוסלה לכהונה ולתרומה.⁽¹³⁾

ומקשינן: ואכתתי, הרי בידו להשיאה לממזר, וממזר פוסל אותה בביאתו לכהונה

פסלה אותה מן הכהונה⁽⁹⁾ ונאסרת היא לאכול בתרומה, ואם כן, יהיה נאמן לומר: "נשבתית ופדיתיה", במיגו: אם היה רוצה לשקר היה יכול להשיאה לחלל ולפוסלה כשם שהיא נפסלת כאשר אומר שנשבתה לבין הגויים!⁽¹⁰⁾

ומשנינן: הא לא קשיא, כי יש לפרש את משנתנו כרבי דוסתאי בן יהודה הסובר: אין ביאת חלל פוסלת אשה מן הכהונה.

דאמר רבי דוסתאי בן יהודה: חלל הבא על בת ישראל, בתו כשרה לכהונה, ואינה "חללה", כי בנות ישראל הרי הן כמקוה טהרה לחללין, שאם נשא החלל בת ישראל, נטהר זרעו מן הפסול שלו, ואין בתו של

12. א. רש"י. ובתוספות כתבו עוד טעם: הרי חלל וחללה בתם פסולה לכהונה, אם כן על כרחך אין חלל פוסל את בת ישראל בביאתו, כי אם פסל אותה, הרי היא חללה, ואין אמר רבי דוסתאי חלל הבא על בת ישראל בתה כשרה לכהונה.

ויש שביארו בטעמו של רש"י, שנטה מפירושו התוספות, כי רש"י סבור שאף אם נפסלה בביאתו, מכל מקום אין היא נקראת "חללה" לענין שבתם תהיה פסולה, כי לקמן עד א אמרו בטעמו של רבי דוסתאי שהוא סובר: אין בת חלל פסולה אלא אם כן שני הוריה מעם אחד — חללים, ואם אין האם חללה בעצם ייחוסה, אלא רק מחמת שנבעלה לחלל, אין היא נחשבת מאותו עם כמו האב שהוא חלל בעצם ייחוסו. ב. ראה ב"שיטה לא נודע למי" שאף חלל ובת כהן נחשבים שלא מ"עם אחד" ואין בתם פסולה לכהונה.

13. ראה לעיל הערה 8.

9. כלומר, ביאת החלל אוסרת אותה לכהנים וגם לאכילת תרומה — רש"י לקמן עד ב ד"ה פסלוה. ויש שכתבו [ראה "מגיד משנה" איסורי ביאה יח א] שהראב"ד סובר: חלל הבא על בת ישראל פסלה מן התרומה ולא אסרה לכהנים. ומסוגיין לא קשיא, כי לענין איסורה לכהנים יש להאמינו היות ובידו לקדשה ולענין איסורה בתרומה יש להאמינו היות ובידו להשיאה לחלל, וכמבואר בהערה הקודמת — על פי "שער המלך" איסורי ביאה יח כד.

10. מבואר בגמרא שאם "בידו" לפוסלה נאמן הוא לומר נשבתית בתי ונפסלה לכהונה, ובפשוטו, אף אם היא מכחישה אותו, הוא נאמן, הואיל ובידו לפוסלה. ותיקשי מכאן למה שכתב המרדכי שאין להאמין עד אחד אף אם "בידו" לעשות כדבריו, אם יש מי שמכחיש אותו — רבי עקיבא איגר.

11. לקמן עה א. ראה שם דעת חכמים ורבי יוסי.

ולתרומה! ? (14)

ומשנינן: הא לא קשיא, כי יש לפרש את משנתנו כרבי עקיבא דאמר (15): אין קידושין תופסין ב"חייבי לאוין", אם כן, אין "בידו" לקבל קידושין עבורה מממזר. (16)

ומקשינן: אכתי, אם אלמנה היא, הרי בידו לחשיא אותה כשהיא אלמנה לכהן גדול! ?

ובדברי רבי סימאי, הסובר: אף לדעת רבי עקיבא, האומר: אין קידושין תופסין ב"חייבי לאוין", וממילא — הולד ממזר, אם נישאת אלמנה לכהן גדול, שאינה אלא "איסורי כהונה", אין הולד ממזר, וממילא — קידושין תופסין לו בה.

דתניא בבבוייתא: רבי סימאי אומר: מן הכל [כל "חייבי לאוין"] היה עושה רבי עקיבא

את הולד ממזר, חוץ מאלמנה שנישאה לכהן גדול, (17) שאין הולד שלהם ממזר אלא חלל.

שהרי אמרה תורה [ויקרא כא יד טו]: "אלמנה וגרושה וחללה זונה, את אלה לא יקח, כי אם בתולה מעמיו יקח אשה. ולא יחלל זרעו בעמיו".

משמע, חילולים [חללים] הוא עושה את זרעו, שמתחללים הם מן הכהונה, ואין הוא עושה אותם ממזרים.

והיות שולד הנולד מ"איסורי כהונה" אינו ממזר, אם כן קידושין תופסים בהן ויכול האב למסור את בתו האלמנה לכהן גדול, ולפוסלה מן הכהונה. (18)

אם כן, כאשר בתו אלמנה או גרושה יהיה האב נאמן לומר: "נשבת ופדיתיה", היות

לאוין כמו ששינונו [סו ב]: כל מי שאין לה עליו קידושין אבל יש לה על אחרים קידושין הולד ממזר. ראה תוספות סו ב, "מנחת יהודה" אות לד ורש"ש עה ב.

16. כי למוסרה לזנות לא זכי ליה רחמנא — "שיטה לא נודע למי", ראה עוד ב"שער המלך" [איסורי ביאה יח כד].

17. וכן גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ורבי סימאי לאו דוקא "אלמנה" קאמר, אלא כל איסורי כהונה — "שיטה לא נודע למי" וכן מבואר ברש"י [כתובות כט ב ד"ה אלמנה ולהלן בסמוך ד"ה שהרי אמרה].

18. כי כמו שהולד הנולד ממנה מתחלל מן הכהונה כך גם היא מתחללת בביאתו — לקמן עז א.

14. א. ואף על פי שאסור לממזר לבא על בת ישראל, מכל מקום יש ללמוד מקרא ד"את בתי נתתי לאיש הזה" שהתורה נתנה כח לאב לקדש את בתו לכל אדם שהקידושין תופסין לו בה — על פי רמב"ן. וראה עוד ב"פני יהושע", במהרי"ט וב"מקנה" שכתבו מקורות להא דבידו למוסרה למי שהיא אסורה עליו.

ב. אף על פי שאסור לממזר לבא על בת ישראל, מכל מקום נחשב הדבר ש"בידו" של האב לקדש אותה לממזר ראה תוספות יבמות י א ד"ה לרבי יהודה. וב"אבני מילואים" [ז ג] כתב שהאב אינו עובר בלאו במה שהוא מקדש את בתו, ולא הבת כי היא לא עשתה מעשה קידושין. וראה שם ב"מילואי חותם", ב"חזון איש" [מט יג] וב"אילת השחר".

15. עיקר דברי רבי עקיבא הם במשנה יבמות מט א שולד הנולד מחייבי לאוין הרי הוא ממזר, ומכאן יש ללמוד שאין תופסין קידושין בחייבי

שקודם לכן לא יבואו בקהל, אם כן, איסורם איסור הבא מכלל עשה הוא, לפיכך, "חייבי עשה" הם קרויים ואינם "חייבי לאוין".

אלא אי רבי ישבב לאפוקי מדרכי סימאי קאתי, כלומר, אם דברי רבי ישבב אינם כלל מוחלט, ורק לאפוקי מדעתו של רבי סימאי בא רבי ישבב, שרבי סימאי סובר: הנולד מ"איסורי כהונה" אינו ממזר, ורבי ישבב מוסיף: אף מ"איסורי כהונה" הוי ממזר.

אבל מודה רבי ישבב, שאף לרבי עקיבא אין ממזר ממצרי ואדומי, היות ואינם אלא "חייבי עשה" ולא "חייבי לאוין".

אם כן, תיקשי: הרי בידו להשיאה ל"חייבי עשה", שביאתם פוסלת אותה לכהונה ולתרומה, אם כן, יהיה נאמן לומר "נשבית ופדיתיה", מיגו דאי בעי מסר לה ל"חייבי עשה"!?

אמר רב אשי: ותפברא [וכי סבור אתה] דטעמא דרישא משום ד"בידו" הוא, וכדאמרינן לעיל!?

הרי, נחי [אמנם] דבידו לקדשה, אבל, וכי אטו בידו לגרשה!?! הלא הגירושין ברשות הבעל הם, ואינם תלויים ברצונו של האב!?

ועוד, (20) הרי אף הקידושין אינם "בידו", שהרי אילו אמר האי [המקדש], **דלא ניהא**

ובידו לפוסלה לכהנים ולתרומה על ידי ששיאנה לכהן גדול, ומדוע שנינו שאין האב נאמן!?

ומשנינן: הא לא קשיא, כי יש להעמיד את משנתנו כרבי ישבב הסובר: כהן גדול הבא על האלמנה הולד ממזר, ואין קידושין תופסים לו בה.

דאמר רבי ישבב: בואו ונצווה על רבי עקיבא בן יוסף, שהוא מרבה פסולים בישראל, שהרי היה אומר: **כל שאין לו ביאה בישראל** [כל איש בישראל שאין לו היתר ביאה] באשה שהוא בא עליה הולד ממזר.

ופרכינן: הניחא [אתי שפיר] מתניתין לדעת רבי ישבב, אי [אם] כלל זה: "כל שאין לו ביאה בישראל הולד ממזר", כלל מוחלט הוא, כי לטעמיה דנפשיה [את דעת עצמו] קאמר רבי ישבב.

אם כן, משנתנו אתי שפיר, כרבי ישבב, שהרי אין אביה יכול למסור אותה לשום אדם, שביאתו תפסול אותה לכהונה, כי כל שביאתו אסורה אין קידושין תופסין לו בה. (19)

מצרי ואדומי לא נאטרו בקהל בפירוש, אלא, מתוך שאמרה תורה [דברים כג ט]: "דור שלישי יבא להם בקהל ה'", אתה שומע,

20. כלומר, אם תאמר אף על פי שאין בידו לגרשה, מכל מקום הרי בידו לאסור אותה על כהן גדול על ידי שיקדשנה והרי היא אשת איש, ואף אם תתאלמן הרי היא עומדת באיסורה לכהן גדול!?! על זה הוסיף רב אשי: ועוד הרי כלל

19. ואף על פי שמודה רבי ישבב שכהן גדול הנושא בעולה אין הולד ממזר, מכל מקום לא מסתבר להעמיד את המשנה כבעולה היות ולא שכיחא, ראה ב"שיטה לא נודע למי", ב"מקנה" וב"מצפה איתן".

וכשומר: "את בתי נתתי לאיש", הרי אסרה על כל העולם.

וכשהוסיף ואמר: "לאיש הזה", הרי התיר אותה לאותו איש, כי קודם שאמר: "הזה", היתה אסורה גם לאותו איש, שהרי לא ידענו שהוא בעלה.⁽²¹⁾

משמע, שבאבי הבת הדבר תלוי, והאמינה אותו תורה על כך.⁽²²⁾

והרי מקרא זה מדבר בנערה, אם כן בגדולה [בוגרת], אין האב נאמן עליה, וכן, בנישואין דמיירי קרא, הימניה רחמנא לאב⁽²³⁾ אבל בשבויה, לא הימניה [לא האמינה תורה] לאב לומר שנשכית בתו.

לפיכך, נאמן האב לומר על בתו קטנה:

ליה בנה [שאינו חפץ בה] מי מצוי מקדש ניהליה בעל כרחיה [וכי אטו יכול הוא למסור אותה לו לקידושין בעל כרחו]?!]

ומסקינן: אלא אמר רב אשי: טעמא דרישא, לאו משום בידו הוא, אלא דרחמנא הימניה [התורה האמינתו], כדברי רב הונא.

דאמר רב הונא אמר [בשם] רב: מניין לאב שנאמן [שהאב נאמן] לאסור את בתו לכל העולם, על ידי שיאמר: "קידשתי את בתי", מן התורה, כלומר, מה הראיה לכך מן התורה?!

שנאמר [דברים כב טז]: "ואמר אבי הנערה אל הזקנים את בתי נתתי לאיש הזה לאשה".

שהאב נאמן לומר שבתו נתגרשה?! יש לומר: אכן אין האב נאמן לומר על בתו שהיא "גרושה" לענין שתהיה אסורה בלאו דגרושה של כהן, אבל היות שהאב נאמן לומר שבתו התקדשה ממילא אסורה היא לכל העולם, וכאשר אומר שהיא נתגרשה נאמן הוא להתירה לכל העולם היות ש"הפה שאסר הוא הפה שהתיר", אבל לכהנים איננה מותרת ממה נפשך, אם לא נתגרשה הרי היא אשת איש ואסורה להם, ואף אם נתגרשה עדיין היא אסורה, נמצא שהאב נאמן לאסור אותה לכהונה — על פי תוספות ר"י הזקן וראה בר"ן.

ואם תאמר: שמא אכן נתקדשה ואחר כך נתאלמנה והרי היא מותרת לכהן הדיוט?! יש לומר: הרי האמינתו תורה לומר לפלוני נתקדשה ואם אותו פלוני עדיין חי, אי אפשר שתהיה מותרת לכהן הדיוט, כי הרי היא אשת איש או גרושה.

23. א. בלקוטי רבי עקיבא איגר הובא להסתפק

אין בידו לקדשה — על פי "שיטה לא נודע למי". [וברשב"א לעיל ד"ה רישא בידו משמע דלא גרסינן להא דנהי דבידו לקדשה בידה לגרשה וכן משמע קצת בלשון רש"י].

21. לעיל הערה 3 הובאו דברי הראשונים שנאמנות האב היא משום "הפה שאסר [ואמר קידשתיה] הוא הפה שהתיר" [ואמר לפלוני קידשתיה או נתגרשה]

ותמה ה"מקנה": הרי בכתובות כב א אמרו למה לי קרא סברא הוא, ולא מקרא ד"הזה" שרינן לה?! [וה"מקנה" תירץ שדבר זה תלוי בפלוגתא דרב ורב אסי לעיל סג ב.]

וב"פני יהושע" כתב שמה שאמרו כאן: "הזה" — התירה לאו עיקר דרשא הוא. ראה שם.

22. יש לשאול: אכן מן הפסוק למדנו שהאב נאמן לומר שהוא קידש אותה, וגם נאמן הוא לומר למי היא נתקדשה, אך מנין למדה הגמרא

אשתו צריכה להתייבם לאחד מהם, ואסורה היא להנשא לאדם זר, אלא אם כן תחלוץ נעלו של היבם.

מי שהיה מוחזק לנו שאין לו בנים ולא אחים, ואשתו לא תצטרך להתיבם כאשר הוא ימות, **ואמר בשעת מיתתו: (25) "יש לי**

"קידשתיה וגרשתיה", ואינו נאמן לומר עליה כך משעה שגדלה ובגרה, וגם אינו נאמן לומר: "נשבת ופדיתיה", אף על פי שהיא קטנה.⁽²⁴⁾

מתניתין:

מי שמת ואין לו בנים, אם יש לו אחים,

וראה עוד במהרי"ט, בחידושי רבי עקיבא איגר וב"מקנה" מה שתירצו את קושיית הראשונים. ב. עוד הקשה הר"ן שיהיה האב נאמן במיגו שהיה אומר קידשתיה וגירשתיה דאז היה נאמן לאסור אותה לכהונה, וגם הכא כשאומר נשבת ופדיתיה יהיה נאמן על כל פנים לאסרה לכהונה?! [אבל לאסור אותה מאכילת תרומה לא יהיה נאמן, היות וגרושה בת כהן מותרת בתרומה.]

תירץ הר"ן: יש לומר דמגו לחצי טענה לא אמרינן, והכא חצי טענה הוא. כי לפי דבריו היא פסולה בין לכהנים ובין לתרומה, ואם היה אומר גרשתיה לא היתה נפסלת אלא לכהנים. [וראה מה שכתבו בזה במהרי"ט וב"מקנה".]

עוד תירץ הר"ן: נאמנות האב חידוש הוא, לפיכך דיינו שנאמין אותו באותה טענה עצמה, אבל אין עושין מיגו מחמת זה. [וב"קובץ שיעורים" חלק ב סימן ג סעיף קטן ד כתב שטעמו הראשון של הר"ן מבאר מדוע אין הוכחה לדבריו על ידי מה לי לשקר, וטעמו השני של הר"ן מבאר מדוע אין לו "כח טענה" בדבריו.]

וראה עוד במהרי"ט, ב"פני יהושע" וב"מקנה" מה שתירצו את קושיית הר"ן.

25. הא דנקט "בשעת מיתתו" אורחא דמילתא הוא — רשב"ם בבא בתרא קלד ב וראה ב"פני יהושע" ו"תוספות רבי עקיבא איגר".

אם האב נאמן לומר קידשתי את בתי כאשר יש עד אחד שמכחיש את דבריו, וראה שם שפשט מהסוגיא לקמן סה א שהאב נאמן אפילו כאשר עד אחד מכחישו. [ובחידושי ה"מקנה" במתניתין נראה דסבירא לה שאין האב נאמן כאשר הבעל דבר או עד אחד מכחישו]. ב. עוד כתב רבי עקיבא איגר: אני מסתפק לענין נאמנות האב שקידש בתו אם הוא רק כשני עדים בכל התורה ואם הוא רשע אינו נאמן, או דבכל ענין הימניה רחמנא.

24. א. הקשו הראשונים: מדוע אין האב נאמן לומר נשבת ופדיתיה, מיגו שהיה יכול לומר קידשתי אותה בביאה לפסול לה!?

ותירצו: אמנם נתנה לו התורה את הכח לקדש אותה לפסול ואף בקידושי ביאה, אבל אין לו נאמנות על כך. [בטעם הדבר ראה מה שכתב רבי עקיבא איגר, ובמהרי"ט כתב שאינו נאמן משום ד"אין אדם משים עצמו רשע" וכתב ב"שער המלך" [איסורי ביאה פרק יח סוף הלכה כד] שלפי טעם זה יהיה נאמן לומר שמסר אותה לחלל. וראה עוד ב"חידושי רבי מאיר שמחה" וב"חזון איש" מט יג שלדבריהם אף לענין חלל לא יהיה נאמן.]

עוד תירצו רמב"ן וריטב"א שנאמנותו של האב היא בגדר "עדות" ובעדות לא אמרינן מיגו. [ראה מה שכתבו בזה ב"פני יהושע" וב"מקנה".]

בנים, ואין אשתי זקוקה ליבם" **נאמן**. (26) ומותרת היא להנשא לאדם זר בלא חליצה.

אבל אם אמר: **"יש לי אחים**, וזקוקה אשתי ליבם", **אינו נאמן**, היות ועד עכשיו החזקנו אותה כאשר שאינה זקוקה ליבם.

גמרא:

אלמא [רואים אנו מן המשנה]: שהוא **נאמן להתיר** אותה להנשא לאיש זר, **ואין** הוא **נאמן לאסור** אותה.

שואלת הגמרא: **נימא** [האם נאמר]: **מתניתין דלא כרבי נתן** (27) הסובר: נאמן הוא בין להתיר בין לאסור!?

דתניא בברייתא: אם **בשעת קידושין אמר** לה **שיש לו בנים**, ואין לה לחשוש שמא תצטרך להתייבם אחר מיתתו, **ובשעת מיתה אמר שאין לו בנים** וזקוקה היא ליבם.

וכן אם **בשעת קידושין אמר** לה **שאין לו אחים**, ואין לה לחשוש שמא תצטרך להתייבם אחר מיתתו, אם לא יולדו לו

ילדים, ואכן לא נולדו לו ילדים, **ובשעת מיתה אמר שיש לו אחים**, וזקוקה היא להתייבם.

בשני אלו: **נאמן** הוא במה שאמר בשעת קידושין (28) **להתיר** אותה לאיש זר בלא חליצה, **ואין** הוא **נאמן** במה שאמר בשעת מיתה **לאסור** אותה ולהזקיקה ליבם, כך הם **דברי רבי**.

רבי נתן חולק ואומר: **אף נאמן** הוא **לאסור** אותה, כמו שאמר בשעת מיתתו, והיות ובמשנתינו נאמר שאינו נאמן לומר יש לי אחים וזקוקה אשתי ליבם, משמע שתנא דמתניתין אינו סבור כרבי נתן. וזהו ששאלה הגמרא: **נימא מתניתין דלא כרבי נתן!**?

אמר [פירש] **רבא**: לעולם מתניתין אפילו כרבי נתן היא, כי גם רבי נתן סובר שאינו נאמן לאסור אותה, אלא **דשאני התם** [הברייתא], **כיון דבשעת מיתה קא הדר ביה** [חזר בו], ממה שאמר מתחילה, על כן, **אימא** [אנו אומרים]: **קושטא** [אמת] **קאמר**.

כי יש לומר: מתחרט הוא על דבריו הראשונים, ואינו רוצה להיות אשם בכך

27. הא דלא קאמר נימא מתניתין רבי היא ולא רבי נתן, משום דאפשר דאתיא כרבי ואפשר דאף כרבי לא אתיא, דשמא לא אמר רבי אינו נאמן לאסור אלא כאשר אמר בשעת קידושין אין לי בנים — רמב"ן.

28. כתב הר"ן דהא דקתני שעת קידושין לרבנותא הוא, שלא תאמר, אין להאמינו, כי רוצה הוא שתתמצה להתקדש לו כשלא תחשוש ליפול לפני יבם [וראה מה שכתב ה"מקנה"].
והרמב"ן כתב שאכן אם אמר דבר זה לאשה

26. כלומר, הרי אנו נוהגים כפי מה שהוא אמר, אבל אין כאן תורת נאמנות, כי גם בלא מה שהוא אמר היא היתה מותרת בלא חליצה היות והיתה מוחזקת כאשר שאינה זקוקה ליבם — על פי רמב"ן.

אבל רש"י בהמשך הסוגיא [ד"ה דלא מוחזק לן], כתב שדבריו מועילים לענין שאם אחר כך יבוא אחיו לא תהיה אסורה, היות ובשעה שהיתה מוחזקת להתיר אמר הבעל שיש לו בנים, וראה עוד ברשב"א כאן.

שאשתו תנשא באיסור, ועל כן חוזר בו עתה, ואומר שזקוקה היא ליבום.⁽²⁹⁾

אבל, אם לא אמר מתחילה כלום, ועתה הוא אומר שהיא זקוקה ליבם, אינו נאמן, וחושדים אנו אותו, שמא אין לו אחים, ורוצה הוא לצער אותה שלא תוכל להנשא.

אמר [הקשה] ליה אביי: וכי אטו לאו כל דבן [קל וחומר] הוא!?

כי השתא, ומה התם [בברייתא] דקא מרע ליה [מקלקל וסותר] לדיבוריה הראשון, שהרי מתחילה אמר שאינה זקוקה ליבם, ועכשיו הוא אומר שמעיקרא אמר דבר שקר, אף על פי כן אמרת: קושטא [אמת] קאמר השתא.

מתניתין דלא קא מרע ליה לדבוריה, שהרי

מעיקרא לא אמר כלום, לא כל שכן שיהיה נאמן בדיבורא דהשתא!?

אלא אמר אביי: אכן, אפשר להעמיד את המשנה אפילו כרבי נתן, אך לא משום שחוזר בו מדבריו הראשונים, כדרבא, אלא היות שהמשנה והברייתא עוסקות בשני מקרים שונים.

מתניתין מיירי דלא מוחזק לן באחי, ולא מוחזק לן בבני [לא ידוע לנו שיש לו אחים, ולא ידוע לנו שיש לו בנים].⁽³⁰⁾

דאמרינן: כיון דלא מוחזק לן בבני, ולא מוחזק לן באחי, אם כן, אינה זקוקה ליבם, ואם אמר: "יש לי בנים", הרי אינו סותר את החזקה,⁽³¹⁾ לפיכך, נאמן הוא בדבריו, ואפילו אם אחר כך יבוא אדם ויאמר: "אחיו של המת אני" לא תהיה האשה זקוקה לו, כי

אינו נאמן, והכא מיירי כשאמר זאת לאחרים ו"שעת קידושין" לאו דוקא.

29. כתב בתוספות הרא"ש: ואם תאמר דילמא לאו למיהדר ביה אתי אלא אחרי כן נולדו לו אחים ומתו בניו!?

יש לומר דמיירי כגון שאומר בפירוש שבא להכחיש דבריו הראשונים, אי נמי אפילו בסתם כיון ששתק עד השתא ודאי לסתור דבריו בא. משמע מדבריו שאנו מאמינים לו בגלל שהוא מכחיש את דבריו הראשונים, ואין דרך אדם בכך אם לא שהוא אומר אמת ואינו רוצה שיהיה העון תלוי בו.

[ובמהר"י בירב והגהות רבי יוסף ח"ל מיזליש כתבו דאף על פי שגם במשנה מיירי בשעת מיתה, מכל מקום אנו תולים את דבריו השתא דלצעורה קאמר, כי היות ולא אמר מעיקרא שהיא מותרת, אין העון תלוי בו, ואין

הוא צריך כל כך לתקן את דבריו. משמע, שאין הם מפרשים כמו שנתבאר בדעת תוספות הרא"ש.]

30. בפשוטו, גם מעיקרא פירשנו כך את המשנה, ואביי חידש רק את ההיכי תימצי בו עוסקת הברייתא, אך הרשב"א למד מכאן שמעיקרא פירשנו את המשנה באופן אחר, ראה בדבריו.

31. כתבו התוספות: אף אם מוחזק לן באחי ולא בבני נאמן הוא היות ויש לו מגו שיכול לתת לה גט כמו שאמרו להלן, ומה שאמרו דלא מוחזק לן באחי הוא אגב סיפא דאינו נאמן לומר יש לי אחים.

[ובתוספות ר"ד כתב דלצדדין קאמר לא מוחזק לן באחי אסיפא, ולא מוחזק לן בבני ארישא וכגון שמוחזק לן באחי.]

נאמן הוא לכולי עלמא, משום דאמרין: "מה לי לשקר", כלומר, אין לבעל סיבה לשקר, ובודאי דובר אמת הוא.

כי מאי קאמר. כלומר, למה מועיל דיבורו, למיפטר[ה] [לפטור אותה] מיבם, הרי גם בלאו הכי מצי אמר [יכול הוא שיאמר] לה: סמוך למיתה פטרנא לך [אפטור אותך] מן היבם בניטא.⁽¹⁾

לא נחלקו רבי ורבי נתן אלא כשחזר ואמר לה, בשעת מיתתו שזוקקה היא ליבם:

רבי סבר: "מה לי לשקר" דשעת קידושין כי עדים דמי [הרי הוא כאילו באו עדים להעיד על הדבר],⁽²⁾ ואתו עדים ["מה לי לשקר"], ועקרי חזקה הראשונה לגמרי.⁽³⁾

הדיבור שאמר: "יש לי בנים" מצטרף אל חזקת ההיתר שלה.⁽³²⁾

אבל אם אמר: "יש לי אחים" וזוקקה היא ליבם, אינו נאמן, כי לאו כל כמיניה [אין בכוחו], דאפר לה אכולי עלמא [לאסור אותה לכל העולם] עד שיחלוץ לה היבם, או ייבם אותה.

ואילו ברייתא מיירי

ב-טו כגון דקודם קידושין מוחזק לן באחי ולא מוחזק לן בבני, שאם ימות תהיה אשתו זקוקה ליבם.

וכאשר אמר בשעת קידושין: "יש לי בנים" או: "אין לי אחים", ואינה זקוקה ליבם,

שתהיה אשתו ואין הוא רוצה לגרש אותה, גם לא שייך להאמינו במיגו שיכול לתת לה גט סמוך למיתתו.

על כן פירשו הראשונים שיכול הוא לתת לה עכשיו גט שיחול סמוך למיתתו.

ורש"י כתב שהוא יכול להבטיח לה לגרש אותה סמוך למיתתו ותהיה מרוצה בכך כמו אם יש לו בנים או שאין לו אחים, וראה בריטב"א ובמה שהביא ב"תורת אבירים" אות לג בכל זה.

2. רצה לומר: כדבר הברור, וגדול הוא מחזקה, לפיכך חזקת האיסור נדחית מפניו לגמרי, כמי שלא היתה מעולם — מאירי.

3. כתב המאירי: שמא תאמר איך אנו אומרים כאן מה לי לשקר עוקר חזקה, והרי בפרק קמא דבבא בתרא [דף ה] הדבר ספק וכן בתחילת פרק האשה שלום ביבמות [קיד ב]!?

כבר ביארנו שם שזו שבכאן אינו "בעל דבר" אלא בעל לגבי אשתו ואין אדם חוטא ולא לו, אבל בדברים שהוא בו בעל דבר כגון אלו של

עוד כתבו דאם מוחזק לן באחי אינו נאמן לומר בשעת מיתה יש לי בנים במיגו דאי בעי פטר לה בגיטא, כי שמא אין לו כח לתת לה גט [ראה מה שהביא בזה ב"תורת אבירים" אות לה] וכתב מהרש"א רש"י סובר כתיורן ראשון של תוספות ראה שם וברש"ש.

32. א. רש"י, וראה במאירי שכתב דנפקא מינה אם יצא קול שיש לו אחים וברא"ש כתב דאפילו אם יבואו עדים שהוא אחיו, הרי היא מותרת לשוק, כי כבר קיבלנו את דברי המת שיש לו בנים ואינה זקוקה ליבם. [וראה במהרש"א, "קרבן נתנאל" ורש"ש מה דעת רש"י בזה. וראה היטב לשון הר"ן].

ב. כתב ב"שיטה לא נודע למי" [בסוף הסוגיא]: נראה דהיכא דמוחזק לן באחי, ואמר אני אחיו נאמן אף לכנוס, דמלתא דעבידא לאגלויי היא, אף על פי שהיא מחפה עליו.

1. בפשוטו, נאמן הוא לומר יש לי בנים במיגו שיכול לתת לה גט, אך זה אינו, שהרי רוצה הוא